

חיים גניז

ארצות-הברית והפליטים 1938—1945

ספרות השואה עברה שלבים אחדים בשלושים השנים האחרונות שחלפו מאז נפילת הרייך השלישי. בתחילה התרכזו החוקרים בחשיפת מעשי הוורע של הנאצים ובמניעי מעשיהם. כשנפלו לידי בנות-הברית הארכיונים של משרדי הממשלה הגרמנית, שהנאצים לא הספיקו להסמיד, הלכו ונתבהרו ממדי השואה במלוא היקפם. התיכנון הקר והביצוע העקיב של החשמה, גם כאשר נפגע בכך המאמץ המלחמתי, גילו את עומק השנאה כלפי היהודים, יומנים ועדות של הנרצחים השלימו בתיאוריהם את תמונת הסבל והטראגדיה שפגעה בעם היהודי. השלב השני בספרות השואה החל כאשר התרכזו הדיון לא במעשיהם של הנאצים אלא במחדליהם של אישים ומדינות. לאחרונה נזכרת הביקורת על שתיקתם של אישים מרכזיים בעולם אשר לא עשו מאמצים כנים ולא הרימו קולם להצלת יהדות אירופה. אם לא הראשונה תרי בעלת התהודה הגדולה ביותר היתה ביקורתו של ראלף הובסום על שתיקת האפיפיור, בהצגתו „מלא המקום“, אשר הופיעה בגרמניה ב־1964, בעקבות ויכוח הלך וטאנס האבה (Hans Habe) אשר ב־1966, בספרו השליחות, האשים את הדמוקראטיות המערביות בשותפות לרצח מתוך עמידה מנגד. מאז מתרבים המחקרים העוסקים בשאלה על מידת הידיעה של עמי העולם על ממדי השואה ובתגובתם.

דיון בעמדתה של ארצות-הברית לגבי השואה החל רק בעשור האחרון, אך המחקר בתחום זה הוא אינטנסיבי ביותר. נכחנו היבטים אחדים של דעת הקהל ותגובת העתונות על תופעת היטלר. מפתיע, עד כמה לא העריכו נכונה את היטלר ואימיו. עד 1938 אפילו עתון מכובד כמו ניו יורק טיימס, שהוא בבעלות יהודית, לא החשיב את היטלר כגורם מסוכן לאירופה.¹ אם העתונות הכללית, האמריקאנית, להוציא זו הליברלית, לא נזעקה ולא מחתה בתוקף על רדיפת יהודים בגרמניה, לא נתפלא אם העתונות הנוצרית, הקאתולית ואף הפרוטסטאנטית, לא הגיבה בחומרה על תופעות אנטישמיות בארצות-הברית ובגרמניה, כפי שזראה מארפי

במחקרו.² בתשומת-הלב המירבית זוכה האדמיניסטרציה של רוזוולט ועמדתה כלפי הפליטים. ארבעה ספרים הוקדשו לנושא זה, שתי עבודות דוקטוראט שמרם נתפרסמו, נוסף למספר גדול והולך של מאמרים — כל אלה תוך חמש שנים.³

רבים ציפו שארצות-הברית, כארץ של מהגרים ובעלת מסורת בהגנה על מיעוט זר הנרדף בארצות אחרות, תהיה מופת למדינות דמוקרטיות בעולם במחותה על רדיפות הנאצים. אך קרה שארצות-הברית הגדולה והעשירה, אשר מסוגלת היתה לקלוט פליטים לתוכה ביתר קלות מאשר מדינות אחרות, לא קיבלה במשך כל תקופת שלטונו של היטלר אלא כרבע מיליון פליטים בלבד ו מדוע הכשיל משרד החוץ מאמצים להצלת פליטים? מדוע לא הפעיל הנשיא רוזוולט את השפעתו ומשך ידו במשך שנים ארוכות מטיפול בנושא הפליטים? מדוע העלים משרד החוץ במשך חודשים מן הציבור את המידע שבידיו על ההשקפה בגאוו ציקלון? מה עשתה יהדות ארצות-הברית? שאלות אלו, שהפתרון להן קבע גורלן של מאות אלפי נפשות, מהוות הציר המרכזי של הספרים הנסקרים.

הראשון שהוציק את דעת הקהל בביקורתו החריפה על מחוללי משרד החוץ האמריקאני היה ארתור מורס.⁴ מורס, שתונאי ופחבר תוכניות דוקומנטאריות לסלווייה, מנה בדראסטיות רבה אחד לאחד את פשעי האדמיניסטרציה של רוזוולט שאחראית היתה לקבלת ההלטות בנושא ההגירה. אמנם קיים חוק קונגרסאלי משנת 1924 אשר תגביל כניסתם של מהגרים לארצות-הברית על-ידי קביעת מיכסה לכל מדינה, אולם צימצום ההגירה בפועל היה יותר תוצאה של תקנות מינהליות. בעת המשבר הכלכלי הורה הנשיא הובר לקונסולים לבדוק היטב את טיב הפונים להגירה ולמנוע את כניסתם של אלמנטים העלולים ליפול למעמסה על שכם תציבור ("a person likely to become a public charge"). הקנה זו, שנשארה בתוקפה בתקופת כהונתו של רוזוולט, נתנה יד חופשית לקונסולים לדחות את פנייתם הנרגשת של רבבות מנרדפי הנאצים.

גורמי ההתנגדות לכניסתם של פליטים-מהגרים השתנו לפי נסיבות הזמן, אך האיסור נשאר בעינו ואף הוטלו הגבלות נוספות בשנות המלחמה. בשנות השלושים הניסוק הכלכלי לסגירת שערי ארצות-הברית היה דומינאנטי. הטענה היתה שאין לקבל מהגרים העלולים לגשל והיקים מעבודתם בתקופת המשבר, כאשר מיליוני מובטלים רעבים ללחם. עם פרוץ המלחמה בא הטיעון הבטחוני תחת הטיעון הכלכלי. בתעגים מסויימים של משרד החוץ ראו בכל פליט מרגל נאצי כמות, אם לא בפועל, כאשר בקיץ 1941 נאסרה הוצאת אשרה לפליט אשר השאיר אחד מבני משפחתו הקרובים בשטח כיבוש נאצי, נגעלו למעשה שערי ההצלה בפני קרבנות השואה. האחראי למדיניות זאת היה בריקינידג' לונג (Breckinridge Long), שבינואר 1940

* Arthur D. Morse, *While Six Million Died: A Chronicle of American Apathy*. New York: Random House, 1968, 420 pp., notes and index. הספר הופיע גם בצברית בתוצאה בית לוחמי הגיטאות והקיבוץ המאוחד.

נתמנה לעוזר מזכיר המדינה והועמד בראש מחלקת האשרות. בתפקידו זה היה לונג האישיות הדומיננטית במשרד. הוא, השגריר לשעבר של ארצות־הברית באיטליה וממפריציו של מוסוליני, באנטישמיות שלו, בשנאתו לזרים וב„קנאותו“ לבטחונת של ארצות־הברית קבע את מדיניותה השלילית של ארה״ב כלפי הפליטים. את עמדתו הברורה בנושא זה אנו קוראים בתזכירו לעמיתיו, ראשי המשרד, כדלקמן: „אנו יכולים לדחות ואף לעצור ביעילות את כניסתם של מהגרים לארה״ב לתקופת זמן בלתי־מוגבלת. אנו יכולים לעשות זאת פשוט על־ידי הוראה לקונסולים שלנו לשים כל מכשול אפשרי, תוך שימוש באמצעים מינהליים, אשר ידחו וידחו את הצנקת האשרות.“⁴ מכאן, שכדי להקל על מצוקת הפליטים לא היה הכרח לפנות לקונגרס שיבטל את חוקי ההגירה – נושא, ממנו חששו רבים שמא יפעל כבומאראנג. לפתיחה חלקית של שערי ארצות־הברית מספיק היה ביטול התקנות המחמירות.

מורס אינו מאריך בדיון בהנחיות המינהליות הללו, אלא מעדיף לטפל ולתאר את סכלם של קרבנות תקנות אלו. הוא אף לא טרח לעבור על המיסמכים והיומנים של לונג והסתפק באותם חלקים של היומן שהופיעו בדפוס.⁵ בכך התעלם מורס ממקור חשוב. בשאיפתו לדראמטיזאציה מאבד מורס את הפרופורציה. פרק מרתק ומרגש הוא מקדיש לגורלם של פליטי האגיה „סנט לואיס“ (פרק 15), אשר לא הורשו לרדת בקובה, וארצות־הברית סירבה לקבלם. לעומת זאת נושאים נכבדים אשר נגיעו לפליטים רבים יותר לא מצאו את ביטויים בספר, כגון התוכניות השונות ליישובם של הפליטים או הפעילות של הוועדות אשר עסקו בקליטת הבאים. התייעוד של הספר שונה מן הדרך המדעית המקובלת על ההיסטוריונים, לכן קשה להיעזר או להסתמך על ההערות שבסוף הספר. במקום להתרכז בדיון מעמיק בעמדתה של ארצות־הברית, חובק מורס ורועות עולם בספלו בבריטניה, בצלב האדום הבינלאומי, בתורכיה ובהצלה יהודים בשוודיה.

עם כל הביקורת, יש למורס זכות ראשונים. כמו הוכחט בשעתו, עוזר מורס את דעת הקהל ונתן דחיפה למחקר מאוון ומעמיק יותר במחדלי האדמיניסטרציה האמריקאנית כלפי הפליטים. ביסודו של דבר, גישתו שרובו של העם האמריקאני שותף היה לעמדה האדישה כלפי מותם של שישה מיליון יהודים, גישה נכונה היא.

טענת זו בדבר אחריות האומה האמריקאנית כלפי מעשיה ומחדליה של האדמיניסטרציה היא התיזה המרכזית בספרו של דוד ויימן,⁶ שהופיע בשנת 1968. ויימן בוחן את דעת הקהל האמריקאנית, העיתונות והקונגרס כלפי בעיית ההגירה. מסקנתו, שאין בה משום חידוש רב היא, כי האנטישמיות הרבה ששררה בקרב חוגים גרמנים בציבור מנעה דיון פורה בנושא הפליטים. בעוד מורס הצביע על רישעותם של כמה אנשי מפתח במשרד החוץ, סבור ויימן כי לא מעשיהם של

⁴ David S. Wyman, *Paper Walls: America and the Refugee Crisis, 1938–1941*. Amherst University Press, 1968. ix, 306 pp., notes, bibliography and index.

אישים בודדים הוביל לחוסר תגובת מתאימה, אלא רצונו הכרוך של רוב העם, אשר נתן גיבוי לעמדת משרד החוץ. האדמיניסטרציה והקונגרס נהגו לפי הנורמות שהיו נחלת הרוב (עמ' 213). ויימן מבין ואף מוכח את רוזוולט במידה רבה מאחריות. עקב שתיקתו של הנשיא לא מצא ויימן הוכחות ברורות לאשמתו. זאת ועוד, ידי הנשיא היו כבולות על ידי חוקי התגירה. עקב העמדה הצויינת של הקונגרס לא היה לאל ידו של רוזוולט לבטל חוקים אלה. בכך מאמץ ויימן את הגישה של אין אונים שהייתה נחלתם של מנהיגים יהודיים, ובתוכם שמואל דיקשטיין, יושב ראש ועדת הקונגרס לענייני הגירה. עמדה זו זכתה לאחרונה לביקורת, אך ויימן אינו שותף לה. אשמתו היחידה של רוזוולט אליבא דוויימן, היתה בכך שלא גילה חשש מנהיגות, במקום להיכנע לדעת הקהל, צריך היה הנשיא ליצור גישה אוחדת יותר בציבור כלפי הפליטים. תפקידו של נשיא הוא להנהיג ולא להיגרר (ע"פ 212–213). והירותו של ויימן בנידון איננה עומדת בביקורת ההיסטורית. יומניו של לונג, כמו מיסמכיו של גיימס מקדונלד, וי"ר הוועדה המייעצת לנשיא בענייני פליטים פוליטיים, מצידים מעל לכל ספק כי רוזוולט קיבל מידע שוטף על כל הקשור בנושא פליטים ונתן גיבוי מלא למדיניותו של לונג. זה האחרון זכה לאוזניים קשובות וללב מבין מצד הנשיא במאבקו לצימצום מירבי של התגירה. מקרהו של מקדונלד יוכיח. כאשר ביקרה קבוצה מסובדת של אישים, בראשות מקדונלד, בבית הלבן בקיץ 1940 וביקשה מן הנשיא ביטול אחת התקנות שלונג יזם, היטה רוזוולט במתכוון את מהלך השיחה לסיפורי אנקדוטות כמונעו ממקדונלד לפתח את הנרשא שלמענו בא לראיון. רוזוולט, שהיה אמן התכסיסים הפוליטיים, העדיף שמשרד החוץ יטפל בנושא רגיש ובלתי אהוד זה, כדי להסב את הביקורת מן הבית הלבן.⁷

מדוע לא רצה הנשיא לפתוח את שערי ארצות־הברית בפני פליטים? הנרי פיינגולד, בספרו מדיניות ההצלה,⁸ משלים את אשר החסיר ויימן, בטענו כי האנטנה הפוליטית הרגישה של רוזוולט הזהירה אותו לא להוסיף בעיני הציבור כתומך גלוי ביהודים. מדיניותו הליברלית וגיבוי יהודים באדמיניסטרציה של ה"גיד־דיל" כבר הטביעו בחוגים מסוימים את מטבע הלשון "Jew Deal". התגברות האנטי־שמיות וליכוד אלמנטים נאצי־פאשיסטיים, ניטיביסטיים ושמרניים בציבור ובקונגרס הביאו את רוזוולט למשנה זהירות לא להיות קשור מדי בפליטים יהודים. על כן נקט במדיניות אתנית ברורה. כאשר נידונה שאלת ההתיישבות באלאסקה או עם פתיחת מתנה הפליטים באוסווגו שבניו־יורק, דרש רוזוולט להקפיד על "פרופורציה אתנית מתאימה". לאמור, רק 10% מכלל הפליטים יהיו יהודים. ההתעלמות מאחריותו הישירה של פראנקלין דילאנו רוזוולט למדיניות התגירה, כפי שעושה ויימן, יש בה משום אי־דיק היסטורי.

* Henry L. Feingold, *The Politics of Rescue: The Roosevelt Administration and the Holocaust, 1938–1945*. New Brunswick: New Jersey, Rutgers University Press, 1970. xiii, 394 pp., notes, bibliography and index.

ויימן, שהא קווייקר, נמנע מלבקר את היהדות האמריקאית. אין הוא מעוניין להיכנס לעובי הקורה של הבעיה היכן היו כל אותם יהודים אשר מילאו תפקידי מפתח באדמיניסטרציה, כגון הנרי מורגנטאו — שר האוצר, פליכס פראנקפורטר — שופט בית-המשפט העליון וממקורבי הנשיא, ברנארד ברוך — יועץ הנשיא, שמואל רוזנסון — מחבר הנאומים של רוזוולט וכן חברי הקונגרס — דיקשטיין, סלר, בלום ורבים אחרים. לעומת זאת מציב ויימן יד לאירגון הקווייקרים בארצות-הברית — American Friends Service Committee, אשר פעל רבות להצלת פליטים יהודים ונוצרים באירופה. בניגוד למורס הרגשני, מציג ויימן את העובדות בטון מאופק, יתכן שאף מאופק מדי. בעוד התייעוד של ויימן הוא מצויין, חסרה האנאליות הנותנת משמעות עמוקה יותר לעובדות. מרוב עובדות ומקורות נפגם שטף הקריאה. חוסר הביקורתיות של ויימן, ריבוי הפרטים ודיון מרובה בנהלים ובתקנות, במקום — בגורל בני-אדם — מגוישים בפני הקורא ספר, שהוא בבחינת „תנא ושייר“. חומות העייר מקיפות את השנים 1938–1941, כיוון שלדעת המחבר זו היתה התקופה הקריטית בטיפול בפליטים, תקופה שהוחמצה (עמ' vii). טענת זו תמוהה במקצת. בהגבילו את הדיון עד 1941 בלבד, מוותר ויימן ביוזעין על נושאים חשובים כמו העלמת המידע של ביצוע ההשמדה ההמונית ב־1942 על-ידי מיסדר החוץ; ועידת ברמודה ב־1943; הקמתה, מעשיה והישגיה של הוועדה לפליטי מלחמה (War Refugee Board) בתחילת 1944; ומאמצי הצלת יהדות הונגריה („סחורה תמורת דם“). כנראה המחבר עצמו הרגיש כי סיפורו נקטע באמצע וכעת הוא מכין כרך נוסף שיסלים את הדיון על תקופת המלחמה.

מדיניות ההצדה מאת הנרי פיינגולד, שהופיע בשנת 1970, מקיף יותר, מאוזן יותר ומשתמש במקורות נוספים לכל מה שקדם לו בתחום העמדה של האדמיניסטרציה האמריקאית כלפי הפליטים. הספר, המקיף את המדיניות של ארצות-הברית מוועידת אויאן ועד תום המלחמה, מציב את נושא הפליטים בקונטקסט נכון מבחינת המיטשל, מדיניות ה„נירדיל“ והמאבק באבטלה ובשיקום הכלכלה העסיקו את רוזוולט בשנות השלושים, כפי שהמלחמה והנצחון על מעצמות ה„ציר“ היו בראש דאגותיו לאחר-מכן. על כן בעיית הפליטים דורגה במקום נמוך בסדר העדיפויות. השיטה האדמיניסטרטיבית של רוזוולט עזדה כפילות סמכויות ואי-בהירות בקשר לתחומי האחריות של נושאי התפקידים. גישה כזאת באה לעודד תחרות בין המחלקות השונות ובעיקר התכוונה להעביר לנשיא את ההכרעה אף בנושאים שאינם מכריעים בחשיבותם. יש הדנים שיטה זו לשבח ויש הדנים אותה לגנאי. אולם באשר למדיניות כלפי הפליטים, הכפילות ואי-הגדרת הסמכויות גרמו למבוכה ולקשיים בביצוע. גישה זו הקלה על קבוצת סקידים במשרד החוץ, אשר התנגדה להרחבת ההגירה, כשלונג בראשם, להכשיל מאמצי ההצלה ואף לעכב ביצוע החלטות שנתקבלו בדרג גבוה יותר. ההומאניטאריות של רוזוולט מחד גיסא והמדיניות האתנית שלו — מאידך גיסא, הרטו למבוכה באשר לעמדתו של הנשיא בתחום ההצלה, התוצאה היתה רתוריקה והצעות גראנדיוזיות להתיישבות, כמו ייסוד „ארצות הברית של אפריקה“, שהיו חסרות סיכויי הגשמה. תחת פתרונות ריאליים באה „מדיניות של מחוות“, כפי שפיינגולד מציין בצדק. ועידת אויאן;

הפעילות של הוועדה הבינממשלתית לפליטים; ועידת ברמודה והקמת מחנה הפליטים באומהוג, כולן לא יצאו מגדר סחירות המאגנטית אשר לא ענתה כלל על הצרכים.

פיינגולד צודק בקבעו כי כדי לרצות להציל את יהודי אירופה, נדרש היה רגש בלתי-רגיל לתצלת בני-אדם ומשאבים עצומים של רצון טוב כלפי היהודים (עמ' 301). אולם נעדרו רגשות חזקים כאלה בארצות-הברית הן כלפי היהודים והן כלפי מיעוטים אחרים, אם הכושים האמריקאניים לא זכו לאהדה מרובה. מדוע ייפתחו השערים בפני מיעוט של ארץ ורה? פיינגולד מוכיח לנו את העובדה הבסיסית, שנוטים לשכחה בעת הביקורת על ארצות-הברית, שההחלטה הסופית לגבי גורל יהודי הרייך נתונה היתה בסופו של דבר בידי היטלר ולא בידי רוזוולט. זה האחרון לא היה חופשי לפעול כטוב בעיניו גם לו רצה בכך. עדיין ניתן לטעון כי גם אם האפשרות למנוע הסכמה המוגנת נתונה היתה בספק, עדיין היו כוח ואפשרות לאמריקאנים להציל רבבות, אם לא למעלה מזה. בכך יש לברקינדיג' לונג חלק. הוא העלה את, "ההיסטוריה הבטחונית", כפי שפיינגולד קורא לפאניקה שהופצה בדבר הסכנה שמרגלים גרמניים יתחשפו לפליטים.

יהודי ארצות-הברית, שעקב הגל האנטישמי הגואה נפלה רוחם, חששו לצאת נגד הנימוק הבטחוני, שטא יאשימום בחוסר נאמנות לאמריקה. ההיסטוריה הצליח לנטרל את המאמץ של יהודי ארצות-הברית. כאן, בניגוד למורס ולווייסן, מרחיב פיינגולד את הדיון על מחדלי היהדות האמריקאנית. הוא מצטרף בכך להיסטוריונים המבקרים לאחרונה את המנהיגות היהודית. את הכיתות המרובות והמחלוקות הקשה שדחתה בין ציונים ללא-ציונים בארצות-הברית.¹ האנטישמיות שיתקה את הרגשת הבטחון של יהודי אמריקה והביאה אותם להרגשה של אולת-יד, פיינגולד תוקף את, "יהודי התצר", כגון פראנקפורטר, ברוך, מורגנטאו, רוזנמן, כלום, ברלה, דיקשטיין ואחרים אשר נתנו ידם להשתקת הנרצח והרגישו עצמם חסרי יכולת יותר משחיו באמת. הצרה היתה שלא כמו ליהודים שתדלנים אמיתיים ורק לאחר שחלפו שנים יקרות ומאות אלפי יעדים נהרגו, נחלץ הנרי מורגנטאו לפעולה. בזכות התערבותו התקיימה חוקמה בינואר 1944 הוועדה לפליטי מלחמה, אשר הוכיחה מה אפשר לעשות בתקציב מוגבל ועם כוח אדם מועט כאשר יש רצון טוב ובעיקר תימוכין מצד הנשיא.

פיינגולד מתעכב במאמצי התצלה של הוועדה המייעצת לנשיא בענייני פליטים פוליטיים (President's Advisory Committee on Political Refugees - PAC) והוועדה הבינממשלתית לפליטים (Intergovernmental Committee on Political Refugees). מאחר שמיסמכי גיימס מקדונאלד לא נפתחו לציבור עד 1972, לא יכול היה המחבר לנצל את שפע התעודות המתחשפות לפעילות הוועדה המייעצת שמקדונאלד עמד בראשה. כן לא עיין פיינגולד בביקורת על הוועדה הבינ-ממשלתית הנמצאים בלונדון. מאחר שהוא מסתמך רק על העתקי דו"חות של ישיבות הוועדה המייעצת, באופן טבעי לוקה החממה בחסר. הוא מחשיב את הוועדה ונותן לה קרדיט יותר מן המגיע לה. שורת הישגיה דלה היתה. למעשה ניצל רוזוולט את שמם של חברי ועדה נכבדה זו ולא את שירותם. הוא לא נוצץ

בוועדה ולא תקציב כסף לפעולותיה. דרך אגב, לא על התקציב של הוועדה המייעצת נאבק מקדונאלד (שהרי פעילותה מוטנה על-ידי אירגונים יהודיים ולא ממשלתיים), אלא להקצבה ממשלתית לוועדה הבינממשלתית, כפי שפינגולד סובר בטעות (עמ' 160). לצערנו, אין הספר נקי מאידיוקס. למשל: לא הנרי מורגנטאוורת, שר האוצר, היה מועמד לחברות בוועדה המייעצת, כי אם אביו (עמ' 25); ועדת התיאום הלאומית (National Coordinating Committee = NCC) הוקמה ב־1934 ולא ב־1935 (עמ' 25). אך אין באידיוקס כאלו לשנות את המסקנות המבוססות של פיינגולד או להמעיט בחשיבות הספר.

שלוש שנים בלבד אחר הופעת מדיניות ההצלה של פיינגולד נוסף ספר על טרף הספרים הרן בדיוק באותו נושא ומכסה בדיוק את אותה תקופה שנכתב על-ידי שאול פרידמן.⁴ מה מוסיף פרידמן על הנאמר על-ידי קודמיו ומה החידושים המצדיקים עבודה נוספת? תרחבת הדיון במחדליה של יהדות ארצות-הברית ותבנה נוספת של מערכת היחסים בין רווחלט למנהיגי היהודים הם מן התרומות של פרידמן לנושא. המחבר אינו מסתפק בבידור מעשיו, או מחליו, של הנשיא, אלא מטפל בשאלה הקאדינאלית מדוע זכה רווחלט להערכה רבה כל כך על מה שלא עשה. מדוע לא תבינו רבים ובתוכם גם יהודים שהיו מקורבים הן לנשיא והן לבעיית הפליטים, כמו סטיפן ויין, המוסיף להמן ופאול בירוואלד, יושב-ראש הגנינות, עד כמה היה רווחלט מכשול למאמצי ההצלה. לדעת פרידמן, לא אשמתו של רווחלט היתה כי לא הגשים את הציפיות שחלו בו, אלא היתה זאת יותר אשמתם של אלה אשר העריצוהו כאל (עמ' 228). בתור פוליטיקאי מוכשר ידע לנצל את קשריו עם מנהיגי היהדות האמריקאנית כדי להשפיע עליהם בכיוון הרצוי לו. זאת ועוד, הסיכסוכים והמחלוקות בין האירגונים היהודיים נוצלו היטב לטובת המיטשל כאשר רווחלט מקרב תאחד נגד דיכוי. חריפה במיוחד ביקורתו של פרידמן על סטיפן ויין, מנהיג הקונגרס היהודי האמריקאני, אשר נתן ידו למויטת משרד החוץ בהעלמת המידע על ההשמדה ההמונית בגאז. למרות הידיעות המהימנות שהגיעו אליו הפעיל ויין את השפעתו כדי להשתיק את פירסומן. בעוד ויין וסילבר סבורים היו כי יש להם מתלמים בבית הלבן, המציאות שונה היתה לגמרי. רווחלט הסתכל לרחוק אותם לעגלתו וכך היו ויין ומנהיגים אחרים למשרתי המדיניות של האדמיניסטרציה, אף-על-פי שבהזדמנויות אחרות יצאו נגדה בגלוי.

סבירה ביקורתו של פרידמן על ויין. אולם נראה כי חרג בכך מן הפרופורציה הראויה בספר שנושאו הוא מדיניותה של ארצות-הברית. גם הדיון בוועידת ברמודה הוא אפרופורציונאלי לחשיבות הנושא. ועידה זו היתה רק שלב נוסף במדיניות המחנות וההרדמה מצד ארצות-הברית ובריטניה, ללא הישגים של ממש. ייתכן שתראוין עם הארולד וייליס דודס (Dodds), הנציג האמריקאני הבכיר לוועידת

⁴ Saul S. Friedman, *No Haven for the Oppressed: United States Policy Toward Jewish Refugees, 1938-1945*. Detroit: Wayne State University Press, 1973. 315 pp., notes and index.

הוסיף מנד אישי על הידוע לנו ממקורות אחרים. כמדומה שהעובדה שהמחבר כתב על ועידת ברמודה עבודה נפרדת (עמ' 7), גרמה להכללתה של זאת בספרו.

נכון שאירגוני הפליטים מופצים היו ואף התחרו זה בזה, אך אין להתעלם מן העמל הרב והכסף שהושקעו בקליטתם של הפליטים. אין כל הערכה בספר לתרומתם של אירגונים כמו הוועדה הלאומית לתאום (NCC), ויורשת, השירות הלאומי לפליטים (National Refugee Service), אשר במשך שנות פעילותם טיפלו במאות אלפי ניצולים. התקופה בכללותה כה שלילית היתה עד שרצוי להוכיח את מעט החיובי שנעשה בה. אירגוני הפליטים מהווים, כנראה, אחת החוליות החלשות שבספר, ושם נפלו מספר שיבושים שראוי לתקנם: „ועדת החירום להצלת ולדי אירופה“ קמה ב־1940 ביוזמת ועדה לא־סקטריאנית ולא על־פי „דרישת רוזוולט“, כפי שטוען המחבר (עמ' 237). פאול בירוואלד (Baerwald) היה יו"ר הג'וינט ולא חבר הוועד היהודי האמריקני (עמ' 239). הוועדה המיועצת לנשיא לא נתארגנה מחדש ב־1940 תחת שם חדש, כפי שסבור פרידמן (שם). ברנארד ברוך לא לקח כל חלק בפעילות הוועדה המיועצת. הוא סירב להיות חבר הוועדה (שם). משום מה אין רשימה ביבליוגרפית בסוף הספר הקורא צריך לעבור על ההערות המרובות כדי למצוא את מקומו. אמנם הספר כתוב בצורה ארגומנטטיבית מעניינת, אך הוא עוסק יותר מדי בספקולציות של „מה יכול היה רוזוולט לעשות“ (עמ' 229). בהצעת האופציות שהיו פתוחות, כביכול, בפני משרד החוץ יש משום אי־החירות מדעית. תצעתו כי „רוזוולט יכול היה לצוות על פעולות הגמול נגד הגרמנים“ האמריקאניים“ נקמה על רדיפות היהודים באירופה (עמ' 227). נראית כשיפוט לקוי. מדוע תפגע ארצות־הברית באורחיה נקמה על פגיעה ביהודים גרמניים? וכי באמת היתה אופציה כזאת פתוחה בפני המימשל? פרידמן לא הגיש את „הסינתזה של ההיסטוריה החברתית, הדפלומאטית ושל המיעוטים בארצות־הברית“ כפי שהבטיח לקורא בסבוא (עמ' 7).

לאחר בחינה מדוקדקת של עמדת המימשל האמריקני כלפי הפליטים רצוי שהחוקרים יתנו דעתם לשבילים חדשים ביחסם של האמריקנים לשואה. לא נחקרו, למשל, דרכי הקליטה של הפליטים אשר זכו להגיע לחופי ארצות־הברית. מי הביאם, מי טיפל בהם, כיצד נקלטו כרבע מיליון הפליטים אשר הצליחו להגיע למרות חוקי ההגירה הגושניים? רק מעט נכתב על האירגונים הפרטיים אשר קמו כדי לספל בפליטים; אירגונים יהודיים, לא סקטריאניים ואף נוצריים. אחד החסרונות של הספרים שנסקרו לעיל הוא ההתעלמות מבעיות הפליטים הלא־יהודיים שבאו לארצות־הברית. אמת, הרוב הטכרני של קרבנות הנאצים אשר רצו להגר לארצות־הברית יהודים היו. אולם נמצאו גם פליטים נוצריים, אריים ולא־אריים, שנאלצו לברוח מאירופה. לפי חוקי הגזע הנאציים כל מי שזורם בעורקיו דם יהודי עד שלושה דורות נחשב ליהודי. כך הוכרחו נוצרים בני נוצרים לנטוש את מולדתם בעוון „יהדותם“, מנהיגי איגודים מקצועיים, וכן סוציאליסטים וקומוניסטים גם כן נאלצו להציל את עורם, אף אם אריים טהורים היו. נמצאו גם אינטלקטואלים, כתומאים מאן, ואנשי כמורה אשר בחלו בדיקטטורה של היטלר ובהשקפות של

הנאצים והעדיפו היו גלות במדינה דימוקראטית. נוצרים אלה, שהיו 18-20 אחוז מכלל הפליטים, היו בעיה מיוחדת ומצבם היה מבחינות אחדות אף קשה מגורל הפליטים היהודים. בעוד אירגוני ההצלה היהודיים ערוכים היו לטיפול בבני דתם, והוציאו מיליוני דולארים לשנה להצלה ולסעד, הרי כמעט ולא היו אירגונים נוצריים שיטפלו בפליטים. החברה הנוצרית האמריקאית לא הכירה בחשיבות הבעיה וסירבה לתרום לטיפול בפליטים הנוצריים. מורס, פיינגולד ופרידמן הציגו את בעיית הפליטים כבעיה יהודית בלבד. מאחר שכל פליט חסידי או שישי נוצרי היה יש משום אידיוק בגישה זו אשר מוצאת את ביטויה הבולט במהרה-המשנה בספרו של פרידמן: „מדיניותה של ארצות-הברית כלפי פליטים יהודיים“. נושא נבכד זה ראוי שיוכח למחקר מקיף וממצה.

הערות

1. Margaret K. Norden, "American Editorial Response to the Rise of Adolf Hitler", *American Jewish Historical Quarterly* (=AJHQ), LIX (March, 1970), 290-301; Moshe Gottlieb, "The Berlin Riots of 1935 and their Repercussion in America", *ibid.*, 302-328.
2. P. I. Murphy, "The American Christian Press and Pre-War Hitler's Germany: 1933-1939", (Unpublished Ph.D. dissertation, The University of Florida, 1970).
3. נוסף על הספרים הנסקרים במאמר זה ראה: Barbara McDonald Stewart, "U.S. Government Policy on Refugees from Nazism: 1933-1940" (Unpublished Ph.D. dissertation, Columbia University, 1969); Michael Mashberg's unfinished dissertation, "The Department of State and the Jewish Refugees: 1938-1945" (The City University of New York); Henry L. Feingold, "The Roosevelt Administration and the Effort to Save the Jews in Hungary", *Hungarian Jewish Studies* (1969), pp. 211-252; Selig Adler, "The United States and the Holocaust", *AJHQ*, LXIV (September 1974), 14-23.
4. Long's memorandum to Adolf A. Berle and James C. Dunn, June 26, 1940 (Long Mss. Library of Congress, Washington).
5. Fred L. Israel (ed.), *The War Diary of Breckinridge Long: Selections from the Years 1939-1944* (Lincoln: University of Nebraska Press, 1966).
6. Wyman, *Paper Walls*, p. 147. ראה :

7. ראה גם :

Henry L. Feingold, "Roosevelt and the Holocaust: Reflections on New Deal Humanitarianism", *Judaism*, 18 (Summer, 1969), 259—276.

8. ראה למשל :

Zosa Szajkowski, "The Attitude of American Jews to Refugees from Germany in the 1930's", *AJHQ*, LXI (December, 1971), 101—143 ; Moshe Gottlieb, "The First of April Boycott and the Reaction of the American Jewish Community", *ibid.*, LVII (June, 1968), 516—556.

9. ראה ספרו של יהודה באואר על הבריחה :

Yehuda Bauer, "My Brother's Keeper", A History of the American Jewish Joint Distribution Committee, 1929—1939 (Philadelphia, 1974).

Documents

- **Prof. Uriel Tal** of Tel-Aviv University sent us an edited document, including the essence of a public lecture by Prof. Ernst Krick which shows how exponents of the Nazi ideology approached intellectuals.

Books

- In our book review section we bring an article by **Dr. Haim Ginzl** of Bar-Ilan University on the books of some American authors (Morse, Wyman, Feingold) on the U.S. and the problem of Jewish refugees during the years 1933—1945.
- **Shalom Cholavsky** discusses an Album on the Jewish community at **Wilno** published in the U.S. as well as Dov Levin's book on the fight of Lithuanian Jews against the Nazis in 1941—1945.